

Проект

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ**

**Стратегія
розвитку аграрного сектору економіки
(*на період до 2020 року*)**

Київ - 2013

Загальні положення

Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій.

Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду.

Подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики.

Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що з одного боку може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Стратегія розвитку аграрного сектору України (далі – Стратегія) спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності, що на даному етапі розвитку вимагає пріоритету формування різних категорій господарств (селоутворюючих господарств), власники яких проживають у сільській місцевості, поєднують право на землю із працею на ній, а також – власні економічні інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою.

Стратегія визначає мету, стратегічні цілі, принципи розвитку аграрного сектору, орієнтири й пріоритетні напрями та розроблена у відповідності з Конституцією України та з урахуванням положень законів України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики України на період до 2015 року» та інших законодавчих та нормативно-правових актів, відповідно до яких здійснюється діяльність в аграрному секторі.

Ключові проблеми розвитку аграрного сектору економіки України:

нерівномірність розвитку різних форм господарювання (укладів) при послабленні позицій середньорозмірного виробника внаслідок створення для різних за розмірами та соціальним навантаженням економічних суб'єктів формально однакових, але не рівних умов господарювання;

недостатність нормативно-правових засад та відсутність мотивації до кооперації та укрупнення дрібних сільськогосподарських виробників в рамках сільських громад, низька товарність виробництва продукції, ослаблення економічного підґрунтя розвитку села;

нестабільні конкурентні позиції вітчизняної сільськогосподарської продукції та продовольства на зовнішньому ринках через не завершення процесів адаптації до європейських вимог щодо якості та безпечності сільськогосподарської сировини та харчових продуктів;

низькі темпи техніко-технологічного оновлення виробництва;

ризики збільшення виробничих витрат через збільшення зношеності техніки, переважання застарілих технологій, зростання вартості невідновлювальних природних ресурсів;

значні втрати продукції через недосконалість інфраструктури аграрного ринку, зокрема нерозвиненість сільськогосподарської кооперації та логістики зберігання;

відсутність мотивації виробників до дотримання агроекологічних вимог виробництва;

обмежена ємність внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, обумовлена низькою платоспроможністю населення;

складність у виробленні консолідованої позиції сільськогосподарських товаровиробників у захисті своїх інтересів через відсутність інституційних умов формування дієвих галузевих, агропродуктових об'єднань;

непоінформованість значної частини сільськогосподарських виробників про кон'юнктуру ринків та умови ведення бізнесу в галузі;

нестабільність у сфері земельних відносин;

недостатня ефективність самоорганізації та саморегулювання ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

Мета та стратегічні цілі

Мета Стратегії – створення організаційно-економічних умов для ефективного розвитку аграрного сектору на основі єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного

забезпечення населення країни якісним, безпечним, доступним продовольством та промисловості сільськогосподарською сировиною.

Стратегічні цілі розвитку аграрного сектору:

гарантування продовольчої безпеки держави;

забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектору на основі його багатуукладності;

сприяння розвитку сільських поселень та формування середнього класу на селі через забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення їх доходів;

підвищення інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств й аграрної галузі в цілому;

підвищення конкуренто-спроможності продукції, ефективності галузей, стабільність ринків;

розширення участі України у забезпеченні світового ринку продукцією сільського господарства та продовольства;

раціональне використання сільськогосподарських земель та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на довкілля.

Принципи розвитку аграрного сектору

1. У сфері організації аграрного виробництва:

1.1. Багатуукладність при пріоритетності формування селоутворюючих господарств;

До селоутворюючих відносяться наступні форми господарювання:

- сімейні господарства (ферми), які базуються переважно на власній праці, ведуть товарне виробництво, орієновані на збільшення загального доходу господарства (сім'ї), а тому більше мотивовані до виробництва працемісткої сільськогосподарської продукції;

- сільськогосподарські підприємства різних форм реєстрації, включаючи фермерські господарства, які зареєстровані за місцем здійснення господарської діяльності, їх власники проживають в громаді, базуються на переважно найманій праці односельчан, орієнтовані на прибутковість (рівень рентабельності);

1.2. Збалансованість розвитку за економічними, соціальними та екологічними критеріями;

1.3. Формування ефективного виробника та відповідального власника землі, зацікавлених у довгостроковому і сталому господарюванні.

2. У сфері формування та здійснення аграрної політики:

пріоритетність аграрного сектору у загальнодержавній економічній політиці;

забезпечення національної продовольчої незалежності в умовах глобалізації та упередження загроз продовольчій безпеці;

диференційованість підходів до формування умов підтримки різних укладів сільськогосподарських виробників;

пріоритетність кооперації, кластерної організації виробництва та саморегулювання в аграрному секторі;

мотивація сільськогосподарських товаровиробників до довгострокового господарювання

застосування механізмів стратегічного управління розвитком аграрного сектору та оперативного впливу на кон'юнктуру ринку;

збалансування потреб у забезпеченні попиту внутрішнього ринку з вигодами від зовнішньої торгівлі;

створення умов для запровадження найкращих за продуктивністю, ресурсомісткістю та енергоефективністю засобів виробництва та технологій;

стимулювання раціонального аграрного природокористування;

урахування регіональних економічних умов в сільському господарстві.

Цільові орієнтири реалізації Стратегії

1. Макроекономічні показники розвитку галузі

Збільшення обсягів валової продукції сільського господарства (у порівняних цінах) – у 1,4 рази.

Збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції та продовольства на 3-4% щорічно.

Зростання середньомісячної заробітної плати працівників сільського господарства до середньої по галузях економіки.

Підвищення доходів малих та середньорозмірних товаровиробників у 1,8-2 рази.

2. Продовольча безпека

Забезпечення пропозиції сільськогосподарської продукції та продовольства вітчизняного виробництва на внутрішньому ринку відповідно до вимог (індикаторів) продовольчої безпеки – не нижче 90 %.

3. Конкуренентоздатність

Підвищення технологічності та зниження ресурсомісткості виробництва, в тому числі через зменшення витрат енергетичних ресурсів на 1 тону виробленої продукції на 1-2 % щорічно.

Створення саморегульованих організацій у всіх агропродуктових ланцюгах.

Збільшення питомої ваги сільськогосподарської продукції, що реалізується за довгостроковими контрактами, у загальному обсязі реалізації на 1% щорічно.

Пріоритетні напрями досягнення стратегічних цілей

1. Забезпечення продовольчої безпеки держави:

1) формування стратегічних продовольчих запасів держави та участь у формуванні стратегічних запасів зерна міжнародних організацій на території України;

2) забезпечення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства відповідно до вимог продовольчої безпеки та можливості реалізації експортного потенціалу;

3) забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської сировини та харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва:

- удосконалення системи сертифікації виробництв та стандартизації продукції сільського господарства, максимальне охоплення системами управління якістю та безпечністю підприємств переробної та харчової промисловості;

- формування мережі лабораторій для визначення якості сільськогосподарської продукції та продовольства;

- делегування частини повноважень із контролю відповідності стандартам сільськогосподарської продукції та продовольства саморегульованим об'єднанням на основі взаємовідповідальності.

4) створення системи логістики і забійних пунктів живої худоби та птиці, інших елементів ринкової інфраструктури для дрібних господарств;

5) моніторинг та прогнозування ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, реагування на ринкові ризики.

2. Земельні відносини:

1) гарантування захисту прав власності та законних інтересів власників земельних ділянок;

2) набуття права власності/користування сільськогосподарськими землями особами, які працюють на землі та проживають в сільській місцевості

- з пріоритетом для осіб, що господарюють виключно та переважно власною працею,

- з метою формування самовмотивованого відповідального землевласника за будь-яких організаційних форм здійснення господарської діяльності на землі;

3) включення до економічного та ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в межах норм законодавства;

4) стимулювання господарської активності власників земель сільськогосподарського призначення з метою підвищення соціальної ефективності та диверсифікації точок формування доходів від сільськогосподарської діяльності в межах сільських громад;

5) державне регулювання обігу сільськогосподарських земель через:

- поетапне запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення:

- запровадження обмеженого обігу сільськогосподарських земель через їх консолідацію Державним земельним банком (до зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення);

- запровадження обігу земель сільськогосподарського призначення на всій території країни.

- створення дієвої системи земельної іпотеки та пов'язаного кредитного забезпечення в Державному Земельному банку;

- здійснення Державним Земельним банком викупу земель сільськогосподарського призначення та надання консолідованих масивів в оренду;

б) диференціація підходів до встановлення рентних платежів для орендарів з числа сільської громади та сторонніх осіб з метою підвищення економічної активності членів сільської громади;

7) запобігання спекулятивним операціям в сфері обігу земель сільськогосподарського призначення через

- заборону перепродажу земельних ділянок на певний строк;

- встановлення режиму оподаткування операцій зі зміни власника земельних ділянок за прогресивною шкалою в залежності від періоду володіння (диференційований розмір державного мита);

8) обмеження площі земель сільськогосподарського призначення, що може знаходитись у власності однієї особи з метою:

- недопущення монополізації обігу земель сільськогосподарського призначення,

- стимулювання форм організації виробництва, що базуються на власній праці і переважно вмотивовані до збільшення сімейних доходів, до результативного господарювання;

9) недопущення неконтрольованої зміни цільового призначення та

урбанізації сільськогосподарських земель;

10) стимулювання довгострокової оренди земель сільськогосподарського призначення;

11) забезпечення раціонального і ефективного використання земель та підвищення рівня екологізації сільськогосподарського землекористування.

3. Фіскальна політика та бюджетна підтримка:

1. Недопущення зниження частки сукупної підтримки (прямої та непрямой) аграрного сектору, особливо його базових сільськогосподарських галузей, в загальногосподарській підтримці реального сектору економіки;

2. Поступова зміна співвідношення непрямой та прямої підтримки на користь останньої при посиленні підтримки селоутворюючих господарств;

3. Збереження спеціальних режимів пільгового оподаткування для селоутворюючих господарств, зокрема:

- дії фіксованого сільськогосподарського податку з диференціацією рівня ставки по категоріях господарств і за видами діяльності;

- дії спецрежиму справляння ПДВ.

4. Підвищення соціальної відповідальності та екологічної безпечності аграрного бізнесу через встановлення вимог до виробництва як умови пріоритетного доступу до коштів прямої бюджетної підтримки згідно критеріїв:

- агроекологічності,

- селоутворюючої ролі;

5. Забезпечення прогнозованості, прозорості та послідовності державної аграрної політики через запровадження системи індикаторів середньострокового (3-х річного) планування бюджетного фінансування аграрного сектору;

6. Пріоритет фінансування інноваційно-інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства, зокрема крупних інвестиційних проектів державного значення (зрошення, логістики, сільськогосподарського машинобудування, формування стада високопродуктивної худоби тощо);

7. Запровадження цільової підтримки на поворотній основі з умовою формування відповідальних за цільовий результат ефективних господарів;

8. Остаточний перехід до порядків гарантованих компенсаційних виплат взамін порядкам виплат по заявочному принципу;

9. Надання всебічної підтримки процесам розвитку кооперації та формуванню кластерних зв'язків.

4. Регуляторна політика в аграрному секторі:

1. Адміністративне регулювання:

1) формування ефективної регуляторної системи на засадах державно-приватного партнерства, впровадження ризик-орієнтованого підходу при здійсненні державного контролю;

2) стимулюванні ринкової самовідповідальності суб'єктів господарювання через надання галузевим об'єднанням важелів впливу на своїх членів;

3) зменшення регуляторного навантаження на агробізнес, в першу чергу – на сімейні, малі та середні господарства за рахунок максимального скорочення кількості дозволів та ліцензій та делегування частини повноважень (відповідальності) по їх наданню та здійсненню контролю за діяльністю громади;

4) впровадження системи «єдиного вікна» між дозвільно-контролюючими органами і представниками бізнесу та уповноважених громад.

5) розширення участі саморегулівних галузевих і агропродуктових об'єднань у формуванні і реалізації державної аграрної політики;

2. Технічне регулювання:

1) адаптація до вимог ЄС і СОТ технічного регулювання безпечності продукції;

2) підвищення відповідальності галузевих саморегулівних, кооперативних об'єднань у здійсненні контролю якості та безпечності продукції, виробленої її членами;

3) обмеження безпосереднього контролю сімейних, малих та середніх господарствах в разі, якщо вся продукція реалізується на товарні ринки через кооперативи.

3. Регулювання ринків:

1) відмова від адміністративного регулювання цін та перехід до регулювання обсягів виробництва (на основі продуктових балансів) при залученні національно-репрезентативних галузевих саморегулівних об'єднань виробників;

2) стимулювання споживчого попиту через запровадження програм адресної підтримки малозабезпечених категорій населення;

3) зниження ринкових ризиків для суб'єктів господарювання через урізноманітнення ринкових інструментів – страхування, гарантійних фондів, форвардної торгівлі, торгівлі деривативами, електронної торгівлі, тощо;

4) підвищення поінформованості суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

5. Конкуренентоспроможність продукції сільського господарства та продовольства:

1) стимулювання забезпечення необхідними машинами, обладнанням та виробничою інфраструктурою кооперативних структур згідно з вимогами до процесу виробництва сільськогосподарської продукції;

2) створення мотивації до технологічного переоснащення та модернізації галузей аграрного виробництва;

3) сприяння розвитку галузевих, міжкооперативних об'єднань товаровиробників та підвищення рівня їх відповідальності за формування та дотримання галузевих балансів, за якість і безпечність продукції, виробленої її членами, в т.ч. шляхом створення колективних брендів продуктів;

4) запровадження системи узгодження економічних інтересів в ланцюжку «виробництво-переробка-торгівля»;

5) сприяння становленню системи колегіального промоутовування продукції національного аграрного сектору на цільових зовнішніх ринках;

6) створення умов для поглиблення переробки продукції, яка направляється на експорт;

7) розширення можливостей участі малих форм господарювання в організованому ринку;

8) формування дієвої інфраструктури аграрного ринку і забезпечення розширеного доступу виробників до організованих каналів збуту сільськогосподарської продукції, зокрема мережі складських та елеваторних потужностей;

10) адаптація вітчизняних стандартів якості продукції до міжнародних вимог;

11) удосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників;

12) розбудова розвинутої системи сільськогосподарського дорадництва;

13) запровадження системи оперативного моніторингу ринку сільськогосподарської продукції та продовольства;

14) стимулювання раціонального розміщення і спеціалізації аграрного виробництва відповідно до природнокліматичних умов.

15) формування партнерських відносин між саморегульованими об'єднаннями сільськогосподарських товаровиробників, державою та галузевою наукою в сфері розвитку насінництва, селекції та племінної справи.

16) наукове забезпечення інноваційного розвитку в сфері селекційної

та племінної роботи, техніко-технологічного забезпечення аграрного сектору.

6. Розвиток галузей аграрного сектору економіки:

1. Галузі, що потребують пріоритетної підтримки:

1) у тваринництві

- м'ясне скотарство, свинарство, козівництво, вівчарство, кроликівництво, бджільництво, індиківництво за рахунок мотивації сімейних, малих та середніх господарств і їх кооперативів;

- свинарство у великих господарствах при високому рівні автоматизації та механізації;

- молочне скотарство у всіх укладах за рахунок розвитку довгострокових контрактних відносин із молокопереробними підприємствами цільно- та кисломолочного напрямів, виробництва сухого молока (переважно для постачання на експорт);

- молочне скотарство у сімейних, малих та середніх господарствах, їх кооперативах за рахунок становлення і розвитку регіональних торгових марок із виробництва усіх видів сирів, інших молочних продуктів підвищеної доданої вартості;

2) у рослинництві

- ягідництво, садівництво, виноградарство та непромислове виноробство, овочівництво за рахунок мотивації сімейних, малих та середніх господарств і їх кооперативів;

3) пріоритетні напрямки розвитку харчової та переробної промисловості:

- збільшення ємності внутрішнього ринку шляхом розвитку виробництва нових видів продукції (біоетанолу, ріпакової та соєвої олії);

- імпортозаміщення (дитяче харчування, харчові концентрати тощо)

- підвищення якості та безпечності виробленої продукції шляхом впровадження системи НАССР або аналогічних систем контролю безпечності харчової продукції;

4) у рибництві

- розвиток аква- та марікультури на водних об'єктах загальнодержавного та місцевого значення;

- будівництво та підтримка роботи рибпромислового флоту.

2. Галузі, що розвиватимуться за рахунок переваг різних форм господарювання:

- виробництво зернових та технічних культур за рахунок довгострокової мотивації великих господарств на основі їх стійких зовнішньоекономічних відносин та інтеграції із зерноторговими,

зернологістичними та олійноекструдними підприємствами;

- виробництво зернових у середніх господарствах та у кооперативах за рахунок покращення можливостей для цих учасників в участі в організованому ринку;

- виробництво харчових продуктів на новоутворених в Україні підприємствах закордонних компаній із власними портфелями відомих на цільових закордонних ринках торговими марками за рахунок та по мірі поглиблення інтеграції України в світовий ринок в цілому та в регіональні економічні простори зокрема;

- розбудова мережі складських та елеваторних потужностей, що надають послуги виробникам зернових та зернобобових за рахунок розвитку організованого ринку;

- розвиток виробництва альтернативних видів енергії, насамперед застосування методів виробництва біопального із культур, продукція яких не використовується з продовольчою метою та на корм.

7. Раціональне використання природних ресурсів, залучених до господарського процесу в аграрному секторі:

- збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, впровадження системи моніторингу та контролю якості всіх земель сільськогосподарського призначення шляхом або обов'язкової агрохімічної паспортизації, або мотивації ефективного приватного власника;

- регламентація розміщення у сівозмінах екологічно деструктивних культур відповідно до науково обґрунтованих норм;

- повноцінне водозабезпечення сільських поселень;

- стимулювання землекористувачів до раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення.

Механізм реалізації Стратегії

Стратегія реалізовуватиметься шляхом:

- розроблення, ухвалення та запровадження Державної програми розвитку аграрного сектору економіки, яка за структурою відповідатиме Стратегії, визначатиме шляхи та способи реалізації її завдань по кожному із пріоритетних напрямів, міститиме перелік заходів, обсягів і джерел фінансування, очікуваних результатів (індикаторів), строків та відповідальних виконавців зі сторони Уряду та партнерів зі сторони учасників ринку.

Моніторинг та оцінка реалізації Стратегії

Моніторинг, контроль та оцінку реалізації Стратегії здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства України. До моніторингу з метою дотримання об'єктивності та неупередженості залучатимуться наукові установи, неурядові організації та незалежні інститути. Оцінка ефективності реалізації Стратегії ґрунтуватиметься на результатах виконання вищезазначеної Державної програми.